

Lagmandens Olajtale 2016

Hr. formand

”Vi flyttede hjem for at skabe fremtiden”

Så klar var kvinden fra Tórshavn, Brynhild, ved et arrangement forleden, da hun skulle beskrive, hvorfor hun og manden Bogi flyttede tilbage til Færøerne. De flyttede hjem for at skabe fremtiden. Efter otte år i udlandet var spændingen stor. Samtidig var de bekymrede. Ville de trives? Hvordan med børnene? Men de havde ingen grund til bekymring. De faldt til med det samme. Og nu er Brynhild, Bogi og børnene med til at bygge landet. Vores land.

Flere af dem, som har studeret eller arbejdet udenlands, flytter nu hjem igen. Folketallet vokser, og det retter op på den skæve alderssammensætning af befolkningen, som længe har været vores største udfordring. I lang tid er aldersgruppen under 40 år bare faldet, men nu øjnes der ændringer, for flere og flere unge kommer til. Ikke mindst kvinder i den fødedygtige alder flytter hjem igen, viser statistikken. Hvis udviklingen fortsætter, bliver vi i 2017 for første gang 50.000 indbyggere på Færøerne.

Den gode udvikling vækker gode håb.

Den gode udvikling har mange andel i. Erhvervslivet. Foregående koalitioner. Nuværende koalition. og ikke mindst befolkningen – over hele landet – der har skabt grundlaget for, at udviklingen er vendt.

Den gode udvikling står i kontrast til det mørke billede for nogle få år siden. Da rådede sortsynet. Vi tabte konkurrencen om vores unge til omverdenen. Vi tabte konkurrencen om uddannelse, om boliger, om spændende jobs og om sociale ydelser. Færinger ude og hjemme beskrev vores samfund som mørkt. Isoleret. Trængt. Ja, det stod så dårligt til, at eksperter frygtede, at samfundet ville bryde sammen om få årtier, hvis vi ikke fik de yngre generationer til at falde til.

Men den gode udvikling betyder, at vi nu er mellem verdens fremmeste lande. Politikere i andre lande spørger, hvad vi gør rigtigt. Glædes over vores velfærd. Om vores vækst. Om den lave arbejdsløshed. Om vores dygtige opdrættere. Om den lave kriminalitet. Om vores fremskridt inden for det grønne område. Og om vores veduddannede ungdom.

Det gik dårligt. Men Brynhild, Bogi og børnene, som har valgt Færøerne frem for udlandet, er blot et eksempel på, at de unge vender hjem igen. De vil skabe fremtiden her. De vil yde sit bidrag sammen med os, som bor her.

Men selv om tilflytningen er stigende, selv om de dårlige tal langsomt retter sig op, selv om det nu går godt på mange områder, kan vi ikke bare læne os tilbage. Den skæve alders- og kønssammensætning er fortsat den største udfordring. Og den må genspejles i prioriteringerne de kommende år. Vi må sørge for, at det bliver så godt at bo på Færøerne, at de unge ikke ønsker at bo

andre steder. Koalitionen er allerede gået i gang med de nødvendige tilpasninger og nødvendige ændringer. Vi er på forandringskurs.

Hr. formand

”Ønsker man at prøve noget nyt på Færøerne; ønsker man at søge nye muligheder og starte noget nyt, så er der afgjort muligheder for det. Man skal bare have lysten til det. Så kan man”. Ordene kommer fra Sámal fra Viðareiði, der har studeret medicin i USA og siden arbejdet nogle år som læge i England. Nu er han flyttet hjem for at arbejde som læge på Landssygehuset. Sámal er flyttet hjem med det for øje at bygge land. Vores land.

Og jeg er enig med Sámal. Vi har gode muligheder for at skabe noget nyt. Har vi lysten til det. Er vi dristige nok. Har vi modet til det.

Der har været talt meget om reformer. De er dog altid trukket i langdrag.

Men Færøerne er på forandringskurs. Det var en reforminteresseret koalition, som kom til forrige efterår. En koalition, som har sat sig for at gennemføre nogle af de nødvendige ændringer, vi så længe har talt om. Færøerne er nu på forandringskurs, og målet er et solidarisk, selv bærende og moderne Færøerne.

De kommende måneder bliver de mest afgørende i nyere tid. Flere reformer, der skal flytte os fremad, står for døren. Afgørelser skal træffes om fiskerierhvervet, om pensionsordningen og om sundhedssektoren. Afgørelser, som ikke vil give resultater i morgen eller i overmorgen, men længere fremme i tiden.

I første omgang har koalitionen sat sig for at ændre fiskerierhvervet. Formålet er, at fiskeriet skal bidrage mest muligt til samfundet. Først og fremmest til rederne, besætninger, fabrikker og serviceleverandører, men også til alle færing.

En del af flåden har længe været gældsbundet, gammel og nedslidt, fordi de økonomiske omstændigheder ikke har været til fornyelse. Der har været flere eksempler på, at fiskerettigheder, som landet har givet gratis, er solgt videre på det private marked. Dette medfører, at de, som vil ind i erhvervet, må starte med meget stor gældsættelse.

Fiskerettigheder skal ikke længere sælges privat. I stedet for skal det offentlige udbyde rettighederne for en passende periode. Alle færing skal have ligeværdige muligheder for at arbejde i erhvervet. Vi vil sikre, at rettighederne forbliver på færøske hænder, og vi vil kræve, at overenskomsterne med besætningernes foreninger bliver overholdt. Vi skal forvalte alle fiskebestande bæredygtigt, og vi vil sikre de levende ressourcer som det færøske folks ejendom. Vi vil prioritere fiskeriforskning. Formålet er at viderebehandle og værdiforøge alle fiskeressourcer mest muligt.

Forsøgeauktionen de seneste uger har givet os en værdifuld viden, nu fiskerireformen endelig skal udformes. Vi kan sætte spørgsmålstegn ved, om konkurrencen fungerede tilstrækkelig godt. Samtidig kan vi konstatere, at indtægterne de seneste uger kan finansiere næsten alt det, som

Smyril¹ koster årligt. Eller det, som både helikopterberedskabet og – servicen koster årligt. Eller en stor del af det, som vi bruger på at behandle færøske kræftpatienter årligt.

Således kan værdien af ressourcerne – det færøske folks ejendom – komme alle færinger til gode.

For det andet skal vi nå i mål med pensionsreformen. Statistik fra 2014 viser, at et stigende antal folkepensionister lever i fattigdomsrisiko. Målet med pensionsreformen er at løfte alle pensionister ud af denne situation. Nogle skridt er taget – for eksempel fik pensionisterne en lille forbedring for et år siden og igen ved nytår. Den nye pensionsreform skal være økonomisk bæredygtig og tage højde for, at flere bliver ældre. Derfor ser vi nu på pensionsalderen, modregningen og opsparingen, og en balance skal findes. Ordningen skal stimulere folk til at arbejde efter pensionsalderen, hvis de har lyst og mulighed for det. Samtidig skal ordningen sikre dem, der er nedslidte inden pensionsalderen, muligheden for at forlade arbejdsmarkedet.

For det tredje må vi tage en afgørelse om sygehusvæsenet. Udviklingsplanen for sygehusvæsenet blev lagt frem for nogle uger siden. Nu må der træffes beslutninger. Beslutninger om, hvilke grundlæggende behandlinger og tjenester der skal være, og hvordan vi koordinerer dem mellem sygehusene. Afgørelser om, hvordan vi skaffer og udvikler læger og andet sundhedspersonale, så vi har det nødvendige råderum til at yde sundhedstjenester på højeste niveau. Og afgørelser om, hvilken ledelsesstruktur, vi skal have. Der er allerede afsat 5 millioner til dette formål. Først på efteråret afholdes der en generaldebat om sygehusvæsenet.

Hr. formand

”Sker der noget på Færøerne? Rører der sig noget derhjemme?” Således spurgte Jákup fra Norðskála for nogle år siden. Han havde dengang arbejdet som kok både i København og Stockholm.

Og svaret, han fik, var klart: Ja, her sker usædvanlig meget – og her er mangel på folk. Jákup flyttede hjem og er nu med til at udvikle det færøske køkken. Han anvender færøske råvarer af første klasse, og han konstaterer, at det færøske erhverv er i opblomstring.

Jákup er kommet hjem for at bygge land. Vores land. Og i øjeblikket er det en gloende foretagsomhed, der karakteriserer vores land. Erhvervslivet ejer en afgørende andel i den gode udvikling. Dygtige opdrættere producerer højeste kvalitet, og opdrætsslaks er nu vores største, enkeltstående eksportvare. Opdrætserhvervet tør også at udfordre fremtiden. ”Der er meget, som rører sig”, som kokken Jákup fra Norðskála fik at vide. For eksempel bliver der foretaget flere store og spændende investeringer. De skal sikre, at færøske laks forbliver verdens bedste. Og endnu flere vil forhåbentlig gerne spise vores fortrinlige laks, for vi tilstræber at øge produktionen ved både at opdrætte på land og længere ude på havet.

Samtidig prioriterer vi biologisk bæredygtighed. For at opnå bedre styring af luseproblemerne, har landsstyret strammet bestemmelserne i bekendtgørelsen om lakselus.

Men ”der sker også noget” i andre erhverv. Det pelagiske erhverv forbereder sig til fremtiden med flere spændende investeringer, som har til formål at forbedre vores gode ressourcer endnu mere.

¹ Oversættelsens bemærkning: Smyril er færgen der flere gange dagligt sejler mellem Tórshavn og Suderø. En sejltur på ca. to timer.

Store investeringer er med til at sikre arbejdspladser, der er forudsætningen for trivsel og folkevækst.

Også turisterhvervet er i stor udvikling. Det står nu for 9 procent af vores eksportværdi. For at fastholde væksten formulerer vi nu en helhedsplan for turisterhvervet. I denne bliver der lagt vægt på at udvikle den indenlandske turisme, samtidig med at der bliver taget hensyn til naturbeskyttelse. Målet er at byde turisterne flere og mere varierede tilbud, for eksempel inden for kultur og fødevarerhverv, hvor det færøske køkken er en naturlig del.

Vi markedsfører os med, at landet er uforurennet, uberørt, utroligt. Men skal disse beskrivelser kunne bruges i fremtiden, må vi passe på miljøet. Den grønne kurs er et resultat af et fornuftigt samarbejde mellem landets myndigheder og elforsyningen SEV. Regeringen har sat sig samme mål som SEV, at i 2030 skal al el-energi på landjorden stamme fra vedvarende energikilder.

Men vi har ikke kun naturens ressourcer. Der er en stor udvikling inden for IT og digitalisering, og inden for visse områder er vi i spidsen. Vi kan gå forrest med digitale tjenester, men det kræver en velovervejet plan. Derfor har landsstyret taget skridt til "Et digitalt Færøerne", der er en 5-årig udviklingsplan, som skal gøre det lettere for folk, erhverv og samfund – og åbne op for nye og bedre tjenester.

Hr. formand

"Det tog sin tid, før jeg fandt min plads – og jeg havde ikke troet, at jeg skulle finde den på Færøerne. Men det har jeg så afgjort gjort". Sådan siger Ása fra Hósvík, som læste i udlandet, men som kom hjem for at overveje sin situation, da hun var blevet gravid. Hun talte med dem på Færøernes Universitet, og en løsning blev fundet med det samme. Ása er nu under videregående uddannelse på Færøerne. Datteren vokser op her hjemme. De er begge med til at bygge land. Vores land.

At Ása og datteren blev her, er et eksempel på, at den målrettede indsats for at få folk til at falde til bærer frugt.

De er et eksempel på, at det gav bonus at sætte flere penge af til uddannelse og til at forbedre omstændighederne, således at ungdom, børnefamilier og enlige forsørgere skal trives.

Men selvom nogle forhold er blevet bedre, er det ikke tilstrækkeligt. Færøerne er på forandringskurs. Det kan eksempelvis ses ved, at vi har forlænget barselsorloven med seks uger, så den nu er 44 uger – og koalitionen har planer om at forlænge den til 52 uger. Vi opfører flere leje- og studieboliger for at dække den store efterspørgsel. Lav- og mellemindkomsterne har fået en skattelettelse, og økonomisk trængte familier har fået støtte. Vi har også omlagt TV-licensen, så det er blevet billigere for dem, som har færrest midler at leve for.

Men vi stopper ikke her. Landsstyret har afleveret et forslag til Lagtinget om forhøjelse det årlige børnefradrag med 2.700 kr. for børn under skolealder. Samtidig har vi afleveret et andet forslag til Lagtinget, som gør det lettere at være under videregående uddannelse. Forslaget lægger op til at forhøje studiestøtten med 500 kroner om måneden, forhøje børnestøtten op til 1.000 kroner om måneden og give enlige forsørgere studiestøtte hele året.

Skal flere unge, såsom Ása, have det godt på Færøerne, må vi sørge for, at samfundet er tidssvarende. Her er en aktiv ligestillingspolitik afgørende. Og for første gang nogensinde er der ligestilling i landsstyret – fire kvinder og fire mænd. Ligestilling drejer om frihed og ansvar for både kvinder og mænd. Om retten til at være på arbejdsmarkedet og til at tage sig af familien. At vi politisk sørger for, at hver enkelte kan tilpasse livet således, som han eller hun ønsker det. Der afholdes generaldebat om ligestillingsspørgsmål i denne lagtingsperiode.

En anden forudsætning for at gøre samfundet med tidssvarende er en god infrastruktur. Det skal være muligt at bo et sted og arbejde andre steder i landet. Ved at begrænse afstandene, forøger vi mulighederne. Vi arbejder også med at skabe en mere solidarisk løsning for infrastrukturområdet.

”Jeg regnede ikke med at finde min plads her, men det har jeg afgjort gjort”, sagde Ása. Og vi må vedholdende arbejde for, at alle kan finde netop sin plads her hjemme.

For et samfund, som er passer til samtiden, må kunne rumme alle sine indbyggere.

Debatten om ægteskabsloven var indimellem skarp, indimellem følelsesladet og indimellem hård. Men således er det nogle gange i et demokrati. Alle synspunkter bliver fremført, og siden når vi et resultat. Resultatet repræsenterer sjældent alle synspunkter. Men de, som ender i mindretal i en sag, er måske i flertal i en anden sag. Med vedtagelsen af ændringen, mener jeg, at vi rykkede os mod et mere rummeligt samfund, som tager hensyn til og ligestiller alle borgere.

I vores land bor der også omkring 1.300 personer med anden oprindelse end færøsk, og tallet er bare stigende. De nye færing er udgør en væsentlig styrke. Også de må få sin plads. Vi gør meget for at få dem integreret i vores samfund og at trives her. Derfor iværksætter vi snart en integrationsplan.

Et moderne samfund består også af borgere med særlige udfordringer. De senere år er flere bo- og behandlingsinstitutioner, bofællesskaber og bosteder åbnet rundt omkring i landet, og vi stopper ikke her. Målet er at tilbyde alle vore borgere passende boliger. I år er der sat op imod 20 millioner af, og kommende fire år bliver der yderligere anvendt 60 millioner til at opføre institutioner og bosteder til folk med særlige behov.

Vi skal også have bedre og moderne forhold, når vi bliver syge. Den store udbygning på Landssygehuset er et stort fremskridt. Den nye hovedbygning skal indeholde nyt psykiatrisk center, medicinsk sengeafdeling, fødeafdeling, genoptræningsafdeling og køkken.

Det kræver sit at følge med tiden – men det er alligevel noget, vi må stille krav om.

Hr. formand

De nødvendige anlægsinvesteringer, den øgede velfærd og de bedre vilkår for lav- og mellemindkomster er ikke gratis. Alt har en pris. Derfor har vi udvidet indtægtsgrundlaget med nogle afgifter. Samtidig betaler de store ressourcehverv en mere passende andel for sine fordelsrettigheder.

De senere år har der været stor vækst i økonomien, og den synes at fortsætte. Fremgangen har hidtil været baseret på store eksporterhverv, men nu ses der også fremgang i turisterhvervet, byggeriet og handelserhvervet. Dette styrker økonomien.

Samtidig ved vi, at ingen vækst er varig. Derfor er det nødvendigt, at vi i gode tider lægger op for dårlige tider. Det, at vi, efter næsten otte år med underskud, har opnået overskud på finansloven, er et væsentligt skridt. Målet er at have overskud flere år i træk, så vi kan nedbringe gælden. Derfor bliver det nødvendigt at vise varsomhed.

Det gør koalitionen. Normalt øges den offentlige drift i gode tider med 7 til 8 procent årligt. Det kommende år holder vi igen, så driften kun øges med 1,8 procent. Skal vi styre økonomien med fornuft, må land og kommuner koordinere sine investeringer og sin drift bedre. Det gør kun ringe forskel, hvis landet holder igen, medens kommunerne øger sine investeringer. Eller at landet udvider, og kommunerne holder igen. Derfor har vi taget skridt til bedre koordination af landets og kommunernes økonomi.

Et af hovedmålene for koalitionen er at forbedre den finansielle holdbarhed. Den offentlige økonomi er i øjeblikket ikke finansielt holdbar, når man ser nogle år frem i tiden. Lader vi stå til, vil vi om nogle år mangle 100-tals millioner på finansloven. Med effektive tiltag er det alligevel muligt at ændre udviklingen. Allerede kommende år forbedrer vi den finansielle holdbarhed med 40-50 mio. kr.

Men også andre ændringer bliver gennemført. I fremtiden bliver en del af landskassens overskud sat i Færøernes Økonomifond. Fonden skal gøres til et aktiv instrument med henblik på at opnå en mere stabil og stærkere økonomi – eksempelvis ved at udligne udsving i økonomien. Den nyetablerede Landsbank skal administrere økonomifonden.

Færøerne er på forandringskurs, og regeringen arbejder målrettet mod en selv bærende økonomi. Derfor har vi fastfrosset bloktilskuddet fra den danske stat, så den ikke forøges hvert år, men derimod bliver en mindre andel af økonomien, efterhånden som økonomien vokser.

Større selvstændighed er et af koalitionenens mål. Og betingelsen for selvstændighed er at tage ansvar for sig selv. Koalitionen har derfor sat fart på arbejdet med at overtage udlændingområdet, luftrummet og person- familie- og arveretten.

Men det er ikke bare Færøerne, som er på forandringskurs. Europa står overfor flere ændringer. Med Brexit kan vi forvente flere ændringer på handels- og fiskeriområdet, der er hjørnesten i vores udenrigspolitik. Vi fører en aktiv udenrigspolitik og lægger meget arbejde i at sikre vore interesser. Derfor følger landstytret nøje med i, hvilke konsekvenser og muligheder Brexit medfører. Vi har allerede sat os i forbindelse med den britiske og skotske regering for at tale om ændringerne og mulighederne.

Brexit er blot et eksempel på, hvor hurtigt verden forandres. Og derfor er det nødvendigt, at vi fører en fokuseret udenrigspolitik og sidder med ved bordet, hvor afgørelserne bliver truffet. Derfor tilstræber vi selvstændigt medlemskab i Nordisk Råd, EFTA og WTO. Derfor vil vi revurdere den udenrigspolitiske fuldmagtslov, så vores muligheder for at agere ude i verden kan blive bedre. Og derfor bruger vi mere energi på det arktiske samarbejde de kommende år og opprioriterer samarbejdet i Vestnorden.

Hr. formand

”Jeg var bekymret. Men så at komme hjem og bare begrave bekymringen, det var fantastisk”. Således siger Solveig, som efter flere år i udlandet ville forsøge sig og sine evner på Færøerne.

Nu bygger Solveig land. Vores land. Sammen med så mange andre, som for få år siden slet ikke turde drømme om en tilværelse på Færøerne. Som kunsthistoriker har hun en betydningsfuld rolle i vores spirende kulturliv.

Det er en hovedmålsætning for koalitionen, at vores kunstnere skal have bedre mulighed for at fokusere på sin kunst. Derfor har koalitionen øget kunststøtten, både til Kulturfonden og til film. Og derfor er der nu for første gang formuleret en politik for skabende erhverv, der omfatter film, computerspil, musik, litteratur, design, arkitektur og madlavning.

Kulturen knytter os sammen og gør os til ét folk – en nation. Kulturen er en hovedårsag til, at vi bor her og ikke andre steder, og den er den stærkeste kraft, der holder os sammen, selvom vi er uenige. Vi skal derfor stræbe efter at skabe plads. Plads for de tanker, ideer, meninger og livsanskuelser, som er grundlaget under vores samfund, vores kultur, vores identitet.

Med den påtænkte forfatning bliver vores identitet skrevet ned, og dette identitetsdokument sikrer os grundlæggende rettigheder og pligter. Vi stadfæster, at Færøernes folk har magten på Færøerne. Forfatningen er et fælles grundlag, der bygger på vores fælles sædvaner, historie og kultur. Vi sikrer f.eks. retten til at fiske fra båd og at gå i udmarken. Vi sikrer den enkeltes grundlæggende rettigheder og frihed. Vi sikrer ret til uddannelse for alle, pension og social sikkerhed. Vi sikrer de fælles ressourcer som folkets ejendom. Disse rettigheder tager vi for givet – men de er ikke nogen selvfølge. Se bare på, hvordan andre lande har beskåret friheden.

Forfatningen sikrer os også retten til at blive spurgt ved en folkeafstemning, om der skal ske grundlæggende ændringer i vores statsretlige stilling. Og i efteråret 2017 skal vi til folkeafstemning, når forfatningen – vores identitetsdokument – skal stå sin prøve.

Hr. formand

Exit Færøerne. Dette begreb var en del af vores virkelighed for få år siden. Begrebet er ved at forsvinde i dag. Færinger søger ikke i nær samme grad til udlandet, og folk som Brynhild, Ása, Sámal, Jákup og Solveig flytter tilbage til Færøerne. Heldigvis. De kommer hjem for at udvikle landet sammen med os, som allerede bor her.

Men nu må vi turde gennemføre de nødvendige ændringer for at fastholde udviklingen. Skal vi sikre, at Færøerne bliver et bedre land at leve i for os alle sammen, bliver det nødvendigt at fortsætte med at arbejde sammen.

Vi repræsenterer forskellige interesser. Forskellige synspunkter. Forskellige områder. Det er en styrke. Lad os nu finde fælles fodslag. Lad os finde det frem, som forener os, og ikke lægge vægt på det, som adskiller os.

Lad os sætte Færøerne og færinger forrest – ikke taktik og prestige.

Vi påbegynder i dag ny lagtingsperiode. Lad os nu sammen bygge fremtidens Færøerne. Lad os sikre et samfund, hvor vi tager hånd om hinanden. Et samfund, som ikke lader nogen falde igennem. Et samfund, hvor der er plads til os alle.

Jeg vil afslutte med et digt af Sissal Kampmann – en af vore dygtige og prisnærkendte digtere, som også er flyttet hjem for at bygge land. Vores land.

*At stå
men en hel ø under fødderne
med et helt land strømmende
op gennem benene, kønnet,
indvoldene, ryghvirvlerne, halsen,
ansigtet, hjernen, blodkredsløbet, cellerne.
At stå og vide med sikkerhed
at det er herfra
du er oprindat
vokset ind i tilværelsen
tomme for tomme
til væksten ophørte
før eller efter du ville det.*

Jeg ønsker alle en god Olai.

Gud velsigne Færøerne!